

1930. aastad Kaukaasias "Edasi" kolhoosis põllumehe silme läbi ja ajalehe "Edasi" veergudel

III

Marika Mikkor

Eesti Rohuaia vaade 1996. Foto: Marika Mikkor

Mõne sõna omast elust üles märkinud August Rootsi. Veike märkimise raamat

1932

■ 11. jaanuaril. Olen juba kolmat päeva haige, sereville maas, on kange kõha ja palavik. Saab näha, kui kaua ta kestab.

13. jaanuaril. Kirjutame jälle mõne rea. Lund sajab mis robinal. Olen kodus ikka alles haige, ei ole paranemisest suurt midagi märgata. Eilasest päevast jäivad meie pere kõik haigeks peale ema, see on see talitaja.

Koledasti kõhivad kõik. Vanaema jäi siis, kui minagi, nüüd on nii jõuetu, et ei jõua asemel liigutada. Vist tahab meid jumalaga jätta, väga kahtlane, et ta veel toibub. Aastaid on juba ligi 90 seljataga. Eks näeme, mis saab.

17. jaanuaril. Täna kell 12 läks meie vanaema igaveselle unele, 8 päeva oli haige, jäi viimati kui magama. Sai 87 aastat vanaks.

19. jaanuaril. Täna saadame vanaema maamulda. Tohtre lubaga oli natuke tegemist, sai paar korda käia. Oli ka väike saatjate hulgake, sai maetud uuema aja moodu.¹

31. jaanuaril. Täna on puhkepäev, teised läksid riidesabasse. Mina mõtlesin mõne rea kirjutada, vanaema eluloost, sest ta rääkis alati meile oma viletsat elulugu.

Tiiu Vilt sündis Eestimaal Pajusi vallas Põltsamaa kihelkonnas 1844. aastal, isa ja ema olid saunamehed. Sel ajal oli vaestel inimestel raske ära elada, sest siis oli alles see teoorjuse ajajärk. Kellel olid kohad, ta pidi aastad ümberringi mõisas orjama. Anti alles seda ihu- nuhtlust. Tiiu oli kõige noorem oma õdedest ja vendadest. Kõige vanem vend oli 22 aastat vanem. Vanemad lapsed olid kõik võeraste juures teenimas. Sest kodu ei jõutud mingit ülespidamist anda. See saunaonn oli kuskile maa serva peale üles löödud, ja käisid ülespidamist peremehe juures teenimas ja mõisas.

Krimmi sõda oli, siis viidi kaks venda sõtta, need said seal otsa. Ema ehmatas, jäi haigeks ja suri. Isa võttis võera ema. Siis alles hakkas veiksel 8 aastasel Tiiul viletsad päevad, võerasema oli kuri, igapäe peksis et nahnk oli sinine, nii läksid ajad kuni 11 aastani. Siis mõtles Tiiu ise omale leiba teenima minna. Läks kellegi metsavahi juurde, suurde metsa karjatseks. Palk oli mudugi see aeg, sai aastat mõne riideräbala ja süüa ja see oli kõik. Seal karjatsena teenis 6 aastat. Vanem vend oli kohapeal, õigemini läks kellegi juurde väimeheks, sealt sai pooled maad. Mudugi nende maade eest pidi päev päeva kõrva mõisas tööl käima. Vennal oli tööjõudu tarvis, niisiis võttis 17 aastase Tiiu oma juurde. Venna juures oli 7 aastat. Meestega ühes heina niita ja kõiki raskeid töösi teha. Äi suri ära, see oli mudugi mõisahärrale rohkem armu osaline. Mõisnik andis koha jälle kellele tahtis, nii jäi Tiiu vend hulkumise peale ja Tiiu pidi uut ülespidamist otsima. Siis läks kellegi kooliõpetaja juurde tüdrukuks, seal teenis 6 aastat. Nüüd oli juba Tiiul riiet suure hoolega korjatud, põld enam

Kaasaegseid: Loviisa Hindov, u. 1930 Eesti-Rohuaias.

vigagi. Aga näe õnnetus ei jae ka tulemata. Koolimaja läks põlema ja põles maani maha. Nii põles Tiiu kast kõige riietega maha, jäi järele jälle puhta paljaks. Oli peale põlemist veel paar aastat kooliõpetaja juures. Siis mõtles kaugemale teenistust otsima minna. Sõitis Narva linna Krenholmi riidevabrikusse. Seal oli 2 aastat ketruse masina peal. Seal sai kellegi meesterahvaga tuttavaks ja läks mehele. Siis oli Tiiu 35 aastane. Sealt läksid jälle ära Vaimastvere valda mõisa moonameheks. Mees pidi iga päev mõisas töötama, ainult pühapä see jäi sulle omale seda põldu harida. Naine pidi siis veikste lastega kodu tõmbama, kui tahtsid ära elada. Seal olivad 3 aastat. Seal korjasid natuke raha suure hoolega. Mees ei olnud ka viinavõtja, nii et jäi mõni kopik üle.

Siis hakkas isu Kaukaasiasse rännata. Nii hakkasid ka Tiiu oma mehega ja 2 veikse lapsega tulema. Sõitsid Allmäe külasse Stavropoli kubermangu. Seal olid mõne nädali ja läksid Kalmõku külasse. Seal oli sugulaisi ees. Arvasid sinna elama jääda, tegid vilja maha, aga see aasta tuli kuiv ja kõik kõrves ära. Kellegil

¹ S. t. maeti ilmalikult, sest usuolu oli tugeva surve all.

² Kreekide – kreeklaste.

tagavara ei olnud, olid hädas kõik. Poolteist aastat olivad Kalmõkis. Hakkas isu ikka met-sanurka kippuda. Käisivad saadikud vaatamas Punase-Lagedal. Niisiis tuligi Punase-Lagedale. Vangerdega tulid kuni Singleiskisse (?), sealt jala üle suurte pirevallide, kraam oma ja hobuste seljas, kitsast teerada mööda sisse. Loomi, lambaid ees ajades, lapsi käekõrvas ja seljas tassides. See oli 1886. aastal kaks nädalit enne mihkclipäeva, tulid sisse põlisesse metsa, mingit lagedat ees ei olnud ja ka inimeisi ei olnud peale kreekide², mis Punaselagedalle mõned head aastad ennem olid asunud ja ka nemad elasid päris viletsasti. Sõnajalakatustega hurtsikud olid, mis ei pidand õieti vihmagi.

Nüüd hakkasid alles need kõige viletsamad ajad. Leiba ei olnud, seda oli tarvis saada, aga siit polnud kuskilt saada. Tali oli peale tulemas. Mehed saadeti Adleri poole leiba teenima, Adleris ei olnud ka veel suurt midagi teenistust. Käisid niikaua kuni Novorossiiski. Teed ei olnud, nii tuli üle pirevalli paar puuda seljas leiba kanda, see nõudis palju vaeva. Söök oli vilets, selle kukurussi suraka, mis tule juures laia kivi peal tehti, peale selle ja vee midagi ei olnud. Palaganid püsti, puudest osmikud täitsid majade kohad. Tuli ees, nii elati talvel külmaga.

Lehma, mis sisse ajasivad, söötsid küünlapäevani agudega. Siis tuli suur lumi maha, viisid lehma Punaselagedale kreegi juurde, see lubas kevadeni sööta. Aga kreek tappis lehma maha ja sõi kinni. Niisiis oli see ootus ja lootus ka otsas. Teine laps suri selle nälgimisega ära. Nii vaevlesid, aasta-aastalt läks ikka paremaks. Puhastasid maad ja tegid vilja kirka-de ja labidatega. Hobune oli ka, aga see suri ka nälga. [– –] Mees oli viletsa tervisega, nii tuli Tiiul omal kõvasti töötada. Sellest koldast metsa raiumisest olid sõrmed kui konksud. Kuid siiski paranes vähehaaval, maaplats kasvas ikka suuremaks aasta-aastalt. Muret-sesid loomad ja hobused, tegid toad nii, et elu

hakkas minema. Juba mõni aeg hiljem panid tütre mehele. Siis läks elu juba kaunistest, oli noor mees majas, siis said juba vanad natuke rohkem hingata. Nii tehti ka kivitee varsti sisse. Elu oli päris tore kohe, kroonumaksud olid veiksed. Vanamees suri 1911. aastal, tema tervis oli ammugi kole vilets, siiski elas 66 aastat. Aga näe, teine lops tuli, mis oli üsna ränk kanda, aastal 1916 suri väimees äkilisse raske haigusesse. See vapustas kõiki kõvasti. Lapselapsed olid alles veiksed, nii et tuli Tiiul vanas eas veel kõvasti tööd teha.

Nii unus see ka vähehaaval, kasvasid lapsed suuremaks. Tuli veel Tiiule ränk õnnetus, 1928. aastal juunikuu jäi päris pimedaks ja oli siamaale 1932. aasta 17. jaanuarini pime, kui ta ära suri.

Nii mäletame seda kallist vanaema, tütar, lapselapsed ja ka neljas põlv, mis tema kümme aastat tagasi juba ära nägi.

9. veebruaril. Talv on tänavu kole, lund on kole palju, ja külm, iga ööse on 10 ja üle kraadi külma. Inimeisi on Punase Lageda rajoonis laialt. Leiba sügise ei muretsetud valmis. Nüüd on nõudmine nõudmise järel, leiva järel sõita, hobused on kolkosis juba kole viletsad. Palju ei jõua enam suurt midagi teha. Saab näha, kudas kevade selle vilja tegemisega saab. Nüüdki aeti jälle kolm paari välja, saab näha, kudas nad tagasi tulevad, lumi on sügav. Niisama aeti inimesed apvala³ lahti lõhkuma. Kõik see elu on nii imelik, tahetakse kevade viimased lehmad ära ühiskonlustada.⁴

12. veebruaril. Küll on tänavune talv hirmus. Juba sajab kolmat nädalit lund iga päev. Hanged on juba katuseräästani. Lageda koha peal on sülla ümber vajund lund. Kole häda on loomatoidu muretsemisega ja tulepuudega, ei saa kudagi kätte. Suured ilma uurijad räägivad, et sadama veel kaua aega, saab näha, kas matab kõik lume alla.

24. veebruaril. Eila õhtu oli kollektiivi

³ Apval<obval – vene k. 'varing, laviin'.

⁴ Ajalehes Edasi kirjeldati juhtumeid, kus nii toimitigi. Näiteid toodi ka eesti kolhoosidest. "Niisamasuguse nähtuse üle kirjutab sm. J. Ots Livoonia kolhoosist (Põhja-Kaukaas): "Viimane kui üks lehm on igal kolhoosnikul vägise ära võetud... NSVL Kolhoostsentri otsused on praegugi veel põhjalikult läbitöötamata ja brigaadidesse viimata. Juhtivatel isikutel on jälle kaldumus puht administreerimisega tööd juhtida ja korraldada." (Loomade sundusliku ühiskonlustamise ja kolhoosilise karjakasvatuse lõhkumise vastu. – Edasi 16.04.1932, nr. 87.)

Tee-ehitamise *subbotnik*, 1930. aastate keskpaik Eesti-Rohuaias.

aruanne ja ka ümbervalimised. Eila oli jälle möödaläind aasta saavutuste ja vigade ülesmärkimine. Mind valiti tulevase pravlenja liikmeks. Küll on see asi ära tüüdand, ligi paar aastat olen prigadiriks olnud, ajab see asi vist küll peast ogaraks. Tunnen kohe et pea enam midagi kinni ei võta. On see elu kole kent-sakas ja veider. Kõiksugu kontrakterimised ja nõudmised, piitsutasse sind igast kandist. On kuulda, et tahetasse viimased lehmad ära võtta, no siis on küll nälj varaks.⁵

Tali on tänavu kole suur, iga päe sajab lund, üle silla ei saa. Vahest tuleb vihma, vajutab maha ja hakkab jälle lund sadama. Aga

iga päe sajab, eks näe, millal see kevade siis tuleb.

26. veebruaril. Täna õhtul oli uue pravlenja esimene istung, anti kõigile oma töö kätte. Mina sain tööjuhataja kohustused üle kolkosi.⁶

1. märtsil. Täna jäin töölt kodu. Käisin veskil ja võtsin viimaseid sotta kokku. Eila andsin oma prigadiri ameti käest ära. Saab näha, kas üldine tööjuhataja on kergem või raskem.

8. märtsil. Täna on jälle see 8. märts. Vahest on juba soojad ilmad ja paljas olnud, aga tänavu on veel 1,5 arssinat igal pool lund.

⁵ Vt. ajalehest Edasi 28.03.1932: "Reas rajoonides praktiseeritakse lehmade ja väikeste kariloomade ühiskondlustamist üksikute kolhoosnikkudel faktiliselt sunduslikkude abinõudega, mis kõige jämedamalt rikub partei keskkomitee mitmekordseid näpunäiteid ning põllumajanduse artelli põhikirja. ÜK(b)P keskkomitee kriipsutab kõige otsustavamalt alla, et ainult kolhoosi vaenlased võivad lubada lehmade ning väikeste kariloomade sunduslikku ühiskondlustamist üksikute kolhoosnikkudel. Keskkomitee teatab, et lehmade ja väikeste kariloomade sunduslikult äravõtmisel kolhoosnikkude käest- ei ole midagi ühist partei poliitikaga. Partei ülesanne seisab selles, et igal kolhoosnikul oleks oma lehm, väiksed kariloomad, linnud." (ÜK(b)P keskkomitee. Kariloomade sundusliku ühiskondlustamise kohta. – Edasi 28.03.1932, nr. 72.)

Vt. ka Edasi 01.04.1932, nr. 74: "Otsustav vastulöök anda katsetele kariloomi sunduslikult ühiskondlustada!" ja Edasi 16.04.1932, nr. 87: "Loomade sundusliku ühiskondlustamise ja kolhoosilise karjakasvatuse lõhkumise vastu".

⁶ Töö organiseerimisest kolhoosides, brigaadidest, tükitööst, töönormidest ja töö hindamisest töötuspäevades vt. N. Tatajev. Töö organiseerimisest kolhoosides. NSVL ja VSFNV Kolhoostsentri otsus. – Edasi 27.02.1932, nr. 47; 28.02.1932, nr. 48; 29.02.1932, nr. 49.

Ilmad on siinamaale ühtepuhku sadused, väga vähe, kui ilus ilm on. Nüüd ikke juba läheb soojemaks, sajab rohkem vihma. Saab tänavu talvel seda vaeva nähtud, loomadele seljas põhku tassitud ja teed puhastamas ühtepuhku käidud. Eilagi tulime, olime jälle 5 päeva jutilt, puhastasime apvalisi ja rookisime lund tee pealt ära. See ilmael võtab juba elamise tahtmise ära, aetasse nii kirjuks, üks nõudmine nõudmise peale. Liha sakotovkad, korjatasse kõik pörssad ära.⁷ Seda ei vaadata, kellest see inime elama peab, ja seda rasket tööd tegema, mis iga päev nõutase. Nüüdne asi on sedamoodu, tööd tee ülejõu, aga süüa pole sul tarvis. Väga keeruline ajajärk on. Ainult see lootus on nüüd, et kui 5 aasta plaan täis saab, siis peaks ikke hakkama paranema, kes pole veel nälga ära surnud, eks loodame. Täna on jälle see naiste pidustus, lähme ka õhtu.

30. märtsil. Täna on puhkepäe, esimehe uues toonis puhkepäe. Meil muudeti ka ümber, nüüd on iga kümne päeva takka puhkepäe. Kõik vana kaotasse, mis on algusest saadik olnud. Lund on ikka veel, ilmad on kole hullud. Mudu oleks juba peaaegu suland olnud. Tänavune talv kuni siinamaale on kole sadune, iga päe sajab lund ehk vihma, väga vähe, kui mõni ilus ilm on. Kevade tulevad need tööd kõik robinal, ei oska kinni hakata. Mina olen ikke selle pravlenja liikmeks, muud kohustust küll paergu ei ole.

10. aprillil. Täna on jälle puhkepäe, aga ega sellepärast puhata saa, robista jälle oma le kodu teha. Ilmad on ikke kole sadused, et midagi teha ei lase. Lumi on küll juba suu-

remalt jaolt läind, mõni põrmuke on kuskil. Selle nädala sees käisime vooris, sai Salmes käidud, sealt sõitsime Adleri.

Meie Eero on juba mitu päeva haige. Alma tervis on ka vilets, krõbiseb juba ammust saadik. Hale nende haigustega, hirmus.

20. aprillil. Täna on jällegi puhkepäe. Ilm on poolteist sadune, ongi ikke kole sadune, peab seda tööd kinni. Tööd, seda on ka nii laialt, ei tea, kust kinni hakata, alati peaks ta valmis olema. Omapeal olin küll üksi meeste- rahvas peres, aga niisugust rühmamist küll ei olnud, võisid vahel pikutada ja kui palju pühasi oli ja kõik tööd said õigel ajal tehtud. Nüüd tööta küll, aga ei edene see asi. Ja teiseks ole pealegi näljas. Kui hakka teisest küljest vaatama, siis ei võigi ta nii ruttu heaks minna. Plaan on küll hea, aga läbi viia raske. Ja ümberkaudu kapitalistlised riigid tõkkeid ette teevad. On nüüd see sõjakära lehtedes kaunis põnev.⁸ Siis on see elu jälle otsas. Eks vaatame, 1933. aastal peaks see elu paranema.

26. aprillil. Täna oleks jällegi midagi kirjutada. Eila õhtul käisime Obermanil pidul, eila läks minu viimane öde mehele. Meie pere kuivab vägise kokku.

10. mai. Täna on puhkepäe, niisiis torkame mõne rea. Ilmad on ilusad selle maikuus siinamaale olnud. Hakkab nüüd vist kuiva tegema, pilvitab iga päe, aga kedagi ei tule. 1. mail pühitsesime pühaks, oli pidu ja nii edasi. Iga päe oleme künniga ametis, vehi nii kui hirmus, aga poole peal ehk oleme juba.

18. mail. Küll on tänavune aasta kole vihmane, oli nädalapäevad ilusaid ilmasi. Täna

⁷ Vt. Edasi 16.01.1932, nr. 13: "Täita põllutöö rahvakomissariaadi juhtnõõrid kolhooside seakasvatuse kohta". Vt. ka Edasist 10.02.1932, nr. 33, "Seakasvatamise arendamisest (NSV Liidu rahvakomissaride nõukogu otsustest): "Kolhoosnikkudel ja üksikmajapidajatel kuulub kontrakteerimisele mitte rohkem kui 1–2 pörsast, kuna ülejäänud osa pörsaid jääb täielikult majapidajate korraldusse. [– –] Kohustada NSV Liidu varustuse rahvakomissariaati vastavate sigade kokkuostmise plaanide alusel kindlustada defitsiitsete tööstuskaupade vedu seakasvatuse pearajoonidesse ja anda neid neile, kes sigu müüvad. [– –] Külakohtades ära kaotada sunduslik seatapmine tapamajades ja pekonpunktides isiklikeks tarvitamiseks."

Kriisiolukorras vähendati riiklikku lihaostu aastaplaani ning tehti muid soodustusi. Vt. V. Molotov (Skrjabin), I. Stalin. Lihaostu plaani ja lihaga kauplemise kohta kolhoosides, kolhoosnikkude ja töötavates üksikmajapidamistes (NSVL rahvakomissaride nõukogu ja ÜK(e)P keskkomitee otsus). – Edasi 14.05.1932, nr. 107: "Tunnistada tarvilikuks anda kolhoosidele, kolhoosnikkudele ja üksikmajapidajatele, kes täpselt täidavad tsentraliseeritud liha kokkuostu plaani, täielik võimalus müüa takistamatult suuri kariloomi, sigu, lambaid, lindusid ning igasugust teist lihaproduktiooni omast majapidamisest turgudel, basaaridel ning kolhoosi poodide kaudu."

⁸ Nr. 17.04.1932 Edasis nr. 88 oli juhtkiri "Uus provokatsioonide laine Mandshuurias". Samas lehes oli veel artikkel "Sõja provokaatorid Kauges Idas ja nende õhutajad jätkavad oma kuritahtlist tegvust".

tuleb vihma kui hirmus ja külm vihm. Lumi on juba siin vastas mäe peal, saab näha, kas tuleb alla. No küll siis on hull, läheb külmale ja võtab kõik ära, ei lase tööd teha. Kartules on maas, aga kukuruss on alles puha tegemata.

2. juunil. Torkame täna lõuna vaheajal mõne rea. Ilmad on kaunis palavad, ei saa enam maast heasti jagu. Teeme alles hoolega kukurussa. Kole hilja on ta juba küll. Loodame nelja päevaga kõik hobuste töö põllu kallal ära lõpetada.

9. juunil. Täna ja homme anti puhkust, viljad lõpetasime mahategemise mõni päe tagasi. Venis tänavu kole pikale see vilja tegemine. Esialgu olid kole vihmased ilmad, viimasel otsal läks juba kuivale. Paergu on kole kuiv, tahab vist kõik ära kuivatada. Mudugi see elu nii peost suhu, siis on ikka päris nälj varaks. Kõik see elu läheb nii tuimalt, inimesed on koledasti tööga ära koormatud, ei ühtegi vaba päeva, teiseks on üleüldse elutingimused viletsad söögi poolest j.n.e. Millal paraneb ükskord kõik see asi, et võiks inimese moodu elada.

15. juunil. Vihma püha. Juba sajab kolmat päeva, enne tahtis kuivaga liiga teha, nüüd takistab jälle vihm tööd. Vilja on palju maas, kudas nad haritud saavad. Täna alustasime esimest muldamist, olime kuuekeisti. Inimesed on ka nii kokku kuivand, paljud on haiged ja see töölkäimine on ka hoopis korratu. Kui mina prigadiriks olin, küll nii lohakille ei last. Tänavu sügise on marja-aasta, nendega tuleb seda rehendamist.

Mudu kodune elu on vana moodu. Oleme ikke tervise juures. Alma on ikke haiglane,

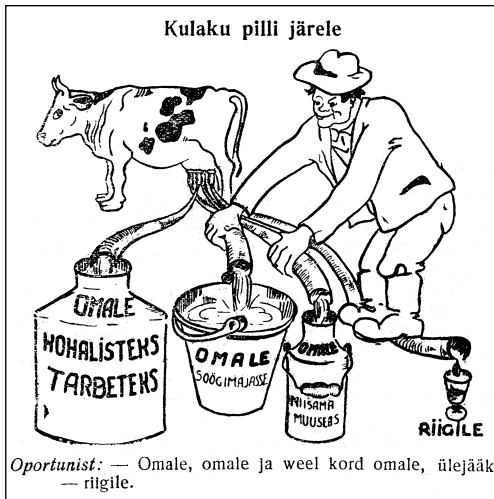
Kaasaegseid: Mari Tomberg lapselastega (?), 1930. aastad Eesti-Rohuaias.

tööl käib ikka siamaale. Eero on lasteaias, on see lasteaed ikke hea asi ka.⁹ Kodu niisugune ei lase suurt midagi teha. Ainult igatsus on lapse järele, vahel ta tülitab kodu, aga on nallaks oma viguritega vabal tunnil. Mudu elu on kaunis keeruline kõige produktidega. Inimesed käivad külas pidi nälgas¹⁰ kartuli peale ajamas. Kus sa annad, kui omalgi ei olle. Leivaga on niisamasugune häda, kärbitasse töölistel maha. Kolkosil ei ole paergu enne uut vilja lootagi. Käime ühislauas söömas,¹¹

⁹ Vt. lasteaiast 1936. a. ajalehest: "Lasteaia maja on "Edasi" kolhoosil korralik, tal on neli tuba ja ruumi seega rohkesti, ent korda on siin vähe. Kasvatustööd lastega ei tehta. Mänguasju ei ole, on ainult suur puulõhkumise kirves ja puuhalud. Siis, kui klubi juhataja ukse lahti unustab, mängivad lapsed klaverit, kes kätega, kes jalgadega, mõned, kes võimsamat muusikat eeldavad, koguni puuhaluga. Niisuguse korra tagajärjel on lasteaed oma autoriteedi kolhoosnikkude seas kaotanud ja sellepärast ei vii ka mitmed vanemad endi lapsi sinna. Osa lapsi on valveta tänaval jooksmas, teevad koerust, kisklevad, käivad õunaaedu rüüstamas jne. Kolhoosniku Plakso 6 aastane poju tõi isegi isa jahipüüsi platsi. Selle asemel, et asja parandada, tegi juhatus koguni otsuse – lasteaed kinni panna. Ja kõige kibedamal töö ajal suletigi lasteaed. Lasteaed tarvis avada ja korralikult tööle panna." (*Lapsevanem*. Isevärki mänguasjad. (Laste olukorda tarvis parandada). – Edasi 14.09.1936, nr. 125.)

¹⁰ Võrdluseks vt. Edasi 20.07.1932, nr. 160 artiklit rubriigist "Valgest Eestist" – "Seal, kus näljast nõrkenud inimesed maanteele vajuvad".

¹¹ Edasi 24.05.1932, nr. 116 kaaneloost: "Laiendada ühistoitlust põllutööde ajal" – "VSFNV tööliste ja talupoegade inspeksiooni rahvakomissariaadi kolleegium märkis ära, et ühistoitlust on sovhoosides, kolhoosides ning masina- ja traktorijaamades mitte küllaldaselt rahuloldavalt sisse seatud."

Karikatuur 1932. a. 1. märtsi Edasist: "Kulaku pilli järele".

siimaale võib rahul olla söökidega. Endisega võrreldes on küll kaugemale maha jäänud. Esta ole, ajajärk on niisugune, vana pealt uue peale üle minek, viie aasta plaani täitmine ja viimane aasta.¹² Loodame teise viie aasta plaanis asi paranema, kui mitte sõda ei tule. Mida kapitalistlikud riigid kõige suurema hooga valmistavad.¹³ Siis on küll elu otsas.

10. juulil. Täna on jälle puhkepäe, oota seda puhkepäeva, nädal on kole pikk. Vana seitsmepäevane nädal oli ikke paras. Vihma sajab juba teist päeva, viimasel ajal on kaunis korralik olnud. Tööd on kaunis lohakil, mõ-

ned viljad on juba umbrohuga moka, ei edene see asi kudagi. Esimese korra on veel mulata, kunas oleks pidand juba teist korda läbi olema. Tänavu oleks sellest prihist-prahist midagi hinda saanud, tänavu on üstkui samm tagasi astunud, vaba turu on, võid turule viia mis tahad.¹⁴ Hind on ka 1 rubla piimapudel, 5 rubla muna kümme j.n.e., nii et kaunis soolased. Kollektiivi kraamist, mis kontrakteritud¹⁵ on, võid poole kontrakteritud arvust (peale ploomide¹⁶) eraturule viia, ja ka vist kroonu hind tuleb heasti suurem.¹⁷

Mudu elu on endine, olen isi tänavu kauniste tervise juures. Alma on kaunis haiglane. Muud iseäralikku ei tea midagi.

21. juuli. Päevad lähvad lennates, juba varsti on juulikuu läbi. Täna on puhkepäe, nüüd muudeti ümber. Nüüd on viis päeva töötada, kuues puhkepäe. Nüüd on ometigi viisakam. Nüüd oli nädal kole pikk.

28. juuli. Vihma sajab, aega on, nii kirjutame mõne rea üleüldse nüüdsest olukorrast. Oleme iga päev ametis kõvasti, siiski viljad on ülepeakaela rohu sees, inimesi on vähe, vist mõni ports jääbki rohu sisse. Võtame 1930. aasta, esimese aasta, kui kolkosi astusime, kui palju siis mullata, heina teha, marju kuivatada, kõik sai tehtud. Inimestel oli veel üstkui teine elu sees, kõik töötasid agarasti, lõbusasti, haiged ja terved. Oli üks lootus, et teeme ja püüame, küll siis ka viimati pare-

¹² Edasi 02.01.1932, nr. 1 juhtkiri: "Enamlaste partei ja tema juhi sm. Stalini juhatusel viime lõpule viieaasta-plaani täitmise nelja aastaga".

¹³ Vt. nt. Edasi 24.05.1932: "Tähtsamad kolded sõja ja interventsiooni ohutamiseks Nõukogude Liidu vastu. Prantsuse uus sõja parlament ja Jaapani kasvav fashism".

¹⁴ M. Kalinin, V. Molotov (Skrjabin), A. Jenukidse. Laiendada kolhoosilist kauplemist. Kolhooside, kolhoosnikkude ning töötavate üksikmajapidajate kauplemise korra ning maksu vähendamise kohta kauplemise pealt põllumajanduse produktidega. (NSVL kesktäidesaatekomitee ning rahvakomissaride nõukogu otsus). – Edasi 23.05.1932, nr. 115. Tšolko, Tšatajev: "Laiendada kolhoosilist kauplust. NSV Liidu põllutöö rahvakomissariaadi ja NSVL Kolhoostsentri otsus. – Edasi 04.06.1932, nr. 124.

¹⁵ Kontrakteritud < kontrakt – leping, *kontraktovat'* vene k. – 'kontraheerima' (varumis)lepingut sõlmima.

¹⁶ Edasi 14.06.1932, nr. 132: "Kohustuste vähendamine puuvilja ja keeduvilja kontrakteerimise alal. NSVL rahvakomissaride nõukogu otsusest".

¹⁷ Vt. NSVL rahvakomissaride nõukogu ja ÜK(b)P keskkomitee otsus "Viljavalmistamise plaani kohta 1932. a. saagist ning kolhooside vilja ga kauplemise arendamise kohta" (V. Molotov (Skrjabin), I. Stalin. – Edasi 09.05.1932, nr 103). Vt. ka S. Kirov. Keskkomitee ja rahvakomissaride nõukogu otsus on võimsaks tõstetangiks külvi kiirendamisel. (Raadiogramm kõigile ÜK(b)P rajoonikomiteede sekretärile. – Edasi 12.05.1932, nr. 106: "Viie iga kolhoosnikuni ja kehvikust ning keskmikust üksikmajapidajani valitsuse ja partei tähtsam poliitiline otsus kolhoosidele ja kolhoosnikkudele täieliku võimaluse andmise kohta viljaülejääkide müügiks peale riigile andmise (müümise) plaani ning seemnefondide kogumise plaani täitmise ning kõik paremused ja kergendused, mis näidatud uues põllumajandusemaksu seaduses."

muse kätte saame, sest väga ilusasti kirjutati ja räägiti. Täidame viie aasta plaani, et küll juba viie aasta lõpus on parem. Aga mis me nüüd näeme, lõpu aastal. Inimeste meeleolu on langenud, töö püüdmist ei ole, kehvus ja nälga on käes, kõik inimesed on tõsised, lõbu mingisugust ei ole, üheteise peale pahased.¹⁸ Mis see kõik tähendab. See tähendab, et meie edasi pole sugugi läinud ja puuduse järele vaadates mõne sammu tagasi läinud. Milleks ta viimati hakkab minema, sarnases olukorras ta kaua küll enam ei või olla, sest puudus läheb ju nii suureks. Juba 20 rublani läheb kukurussi puud. Ela ja söö ja tee tööd mitme võrra. Keeruline ajajärk ja räbalamaks läheb ühtepuhku.

Slantsi tööstus on niisama pool nälgas, käivad vargil aitades, tubades ja rohuaiad söövad toorelt kinni, kui valitsus abinõusid ei otsi.

27. juulil. Eila tulime laadalt Sotšist, esimene soveti laat.¹⁹ Olime neli päeva ära. Viletsat võitu kõik see laat, kuid siiski on üstku hakand paranema, muud kribu rabu oli laadal kaunisti, ainult mis peaasi, söögiainetest on puudus ja leivast jää kas laadale nälga.

Täna on puhkepäe, peale lõunat on kolkosi koosolek ja peale selle seltsimehelik kohus,

kus meil ema ja Alma on ka sisse mähitud, eks näe, mis seal tehase. Mudu elu on endine, ilmad on kole vihmased. Tööd on palju, inimeisi vähe, palju on haigeid. Alma käis ka Sotšis tohtri juures, on ka tervis hoopis vilets.

8. augustil. Oleks jälle midagi kirjutada. Nüüd on suur kulla otsimise jant, meie ema viidi ka kinni. Ei tea, mis pärast, lähen homme vaatama, saab näha, kas panevad ennast ka kinni.

12. augustil. Ema ja Alma läksid siidi sabbasse. Saba küll enam ei ole, riiet on juba kaunikesti. See asi on üstku mineva-aastast saati paranenud.²⁰ Aga leiva asi on küll kraad viletsam. Süüase juba igavest kasvand ja läpand sodi, mis ei kõlbaks sealegi anda.

Mudu elame vanamoodu, tegime jõe le hobusesilla peale. Heinatöö hakkab juba lõpule jõudma. Muldamine jäi nii [– –] suurem osa ühele korrale. Mudu suvi on kaunis korralik olnud, on vihma ja ilusaid ilmasid mõlemid olnud, nii et saaki peaks tulema. Oleks aga tarvis kümned käed, et kõik jõuaks ära teha. Omale tahad ühte ja teist teha, kollektiivi tööst sa ära ei tohi jääda. Kulla otsimise jant läheb edasi, pingutatakse inimeise et aitab kohe. Meie ema oli sutki²¹ kinni, ei aitand

¹⁸ Võrdluseks vt. käsitlust kollektiviseerimise algusaastatest Eestis: "Kolhoosid olid kohalike talupoegade töökultuuri pärjad. Kui majandis suudeti suuremast tööarrimisest hoiduda ja korraliku töö eest korralikku tasu maksta ning kui kolhoositöö mõttetuks ei muutunud, siis pärand säilis. Vastasel korral aga laostus. Tundub, et Oisu piirkonnas pidas vana talupoeglik töökultuur vastu vähemalt kümme esimest kolhoosiaastat. Inimesed töötasid, nii nagu nad olid harjunud töötama oma talus. Loomade eest tuli hästi hoolitseda, sest ega nemad kolhoosikorda polnud välja mõelnud ja põld nõudis oma, põldu ei tohtinud narrida." (I. Jääts. Töö kolhoosis. Oisu piirkond Järvamaal 1940. aastate lõpust 1960. aastate lõpuni. – Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat XLVI, Tartu, 2002, lk. 36.) Vt. töökultuurist 1930. a. Eesti-Rohuaias lehesõnumi vahendusel: "Kuid seltsimehed üksikmajapidajad, kes kollektiivi tööjõu sisse ei uskunud, eksisid. Asi seisab selles, et kollektiivse töö tagajärjed on palju mõjukamad ja efekt palju suurem, kui üksikmajapidajate töö kokku. Ühises töös peituvad määratusuured võimalused, mida enne keegi tähelegi ei osanud panna ning mille ärakasutamine suuri tagajärgi annab. Töö õigel organiseerimisel on väga suur tähtsus. Ühine töö läheb palju edukamalt..." (H. Mänd. Kollektiivmajapidajate raudne tahe võidab üksikmajapidajate kõhklemised. – Edasi 22.08.1930, nr. 92.)

¹⁹ Vt. Gluschenkov. Organiseerida kolhoosnikkude ja töötavate üksikmajapidajate hulgalist väljasõitu laadale. (Kõigile rajoonide kolhooside liitude esimeestele). – Edasi 15.06.1932, nr. 133.

Edasi 03.07.1932, nr. 146 juhtkirjas "Kolhoosilisele kauplusele – enamline hoog" kirjeldati kolhooside esimest laata Leningradis, kus olla müüdud rikkalikult toiduaineid ja tööstuskaupu, mis olla aidanud kaasa linna ja küla kaubaringluse parandamisele. "Partei vastased on kõik katsed administratiivselt reguleerida hindasid kolhooside turgudel. [– –] Kolhooside esimene laat oli kolhoosilise kaupluse arenemise kõrgemaks astmeks. Laat lõi puruks oportunistlikud kinnitused põllumajandusliste kaupade puuduse kohta külas, andis uue hooibi kulaku, ülesostja ja spekulandi pihta, kes püüdsid igatviisi teda lõhkuda, kasutada teda oma isiklike kasu jaoks."

²⁰ Vt. Edasist 11.07.1932, nr. 153 – "Tööstuskaupade külasse saatmine erilise valve alla": "Käesolev kvartal on otsustav kokkuostu kvartal- ja ÜK(e)P keskkomitee ning rahvakomissaride nõukogu otsuse järele peab suurem osa laialt tarvitata vaid tööstuskaupade saadetama külasse..."

²¹ *sutki* – vene k. 'ööpäev'.

Ploomide sorteerimine ja kuivatamine Eesti-Rohuaias 1930. aastate esimesel poolel.

muud kui andis oma noosa ära, küll oskavad inimeste käest välja pumbata.

Alma vend Aleks ja õde Liisi on ka siin. Aleks jäi haigeks külmatõbesse, saab näha, kudas lahti saab sest haigusest.

2. septembril. Võtame jälle tüki aja kohta sule kätte ja teeme mõne märkuse. 30. augustil sündis jälle midagi kurvastavat. Kase Arnu suri ära peale 3 nädalist rasket kõhuhaigust. Küll on hull see inimese elu, oli alles suur terve poisike, aga nüüd järsku põlegi, väga kurvastav, kui ta noorele inimesele külaliseks tuleb.

Mudu elame vähehaaval edasi, hakkab see kibe ploomikuivatus, on seda prahti koledasti. Tänavu saab näha, kudas hakkama saab selle tööga. Ilmad on tänavu jälle kaunis vihmast sorti ja vilud. Eila puhkepäeva õhtul sai kõvasti napsutatud tüki aja kohta.

16. september. Tööd on palju, kuivatus on täiel määral käsil. Kuidagi ei edene see asi, susnid on veiksed, ei võta vastu, vist läheb raisku koledasti. Ilmad on tänavu kole sajused ja veel nüüd kuivatuse aeg. Iga päe sajab kui hirmus ja ongi tänavune suvi kole vihmane ja külm, põle õieti sooje ilmasi olnudki. Nüüd

aeti portsjon inimesi mere poole tubaka tööse. Küll on hull, kuna oma produktid mädanevad muudkui, sedamoodi pannasse nüüdsel ajal korda sisse. Tänavu tuleb vist leivaga ka kõva küsimus, kukurus jääb vist haljaks ja kes teab, palju seda leiba väljast on loota.

30. septembril. Täna on puhkepäeva laubä, homme lubati puhkepäeva anda. Nüüd on juba tükk aega ei ole puhkepäeva olnud, oli kibe ploomikuivatus. Nüüd saime ploomid ära, sai teisi kaunis heasti, sai tänavu 300 puuda. Nüüd tuleva nädal hakkab kartulivõtmine. Tänavu on seda sodi kõiki sorti, küll pähkliid, pirna, õunu.

7. oktoobril. Määrati viieks päevaks prigidiriks, vanale anti viis päeva puhkust, homme päe on viimane. No on see üks kuradi amet, viimane kord olgu minul teda vastu võtta, peab süle ja seljaga vastu punnima. Tööd on palju, rühma kui igavene hobune, pole sul ei puhkepäeva, on nüüdsel ajal küll kole raske ära elada. Pidi ikka kergem tulema, tuli aga palju raskem.

Täna käisime Punase-Lagedal. Alma käis tohtri juures, tema tervis on üsna vilets, küll on hullud need haigused, päris hirmu ajab

peale. Ilmad on nüüd tükk aega ilusad ja soojad, nüüd hakkab pilvitama.

Jälle mõne sõna tüki aja kohta. Elame vähehaaval, tööd on laialt. Kukurused ja kartulid on alles suuremaju koristamata. See suur loomasara võtab seda tööjõudu ära. Ilmad on nüüd tükk aega ilusad. Homme hakkame laadale minema, ja ühes ka Sotši, seal on jälle meestel registratsija, 12 aasta mehed. Saab näha, vast pannase õppuselle. Küll siis on hull, eks näe, mis sest assast tuleb. Lõpetan selle korra. Käisime saunas ja nüüd on hea uni. Lähen magama, tuleb mudugi mitu ööd üleval olla.

26. oktoobril. Nüüd sai jälle tükk aega ümber kolatud. 21. läksime laadale, olime laadal ja sai ka Sotšis käia. Komisias mul ei tuld käia, käisid ainult haiged, valmistavad kõik. Küll ta ikka viimati sõjaks läheb, see on see viimane hull asi, kus mehed tapatalgule viiase ja ka mina olen mudugi esimeses järjekorras, eks näeme, mis tulevik toob.²²

Laat oli kaunis äbarikusorti, midagi sealt saada pole, suutäit leiba sa kuskilt ei saa. Mis oligi midagi, jalanõusi või riidet, seal oli nii kole otsered,²³ et see ei tasu seda äragi. Kõik need hinnad on imelikud. Kroonu võtab kartuli vastu 60 kopikat puud, kuna eraturul ja laadal olid hinnad 25 rublast kuni 30 rublani. Kapasid nõnna sama, punkt võtab vastu 50 kopikat, laadal olid ka kuni 30 rubla. Õunad maksid 2 rubla, kuivad ploomid 10 rublani kilo, jahu oli turul 100 rubla puud või 30 rubla kilo. On imelik see asi, kuidas kroonu hinnad ja kuidas turu hinnad on, et kuidagi kokku ei lähe.²⁴

Mudu elu läheb vähehaaval. Kukurussid on juba pooled puhtad, aga kartulid on meie

August Rootsi õed Emilie Oberman ja Roosi Naeltak, 1930. aastate alguses Eesti-Rohuaia.

prigadas suuremaju kõik võtmata. On nüüd ilusaid ilmasi kaua aega pidand, nüüd hakkab pilvitama, saab näha, mis ta teeb.

Miilil, minu viimasel ööl oli ka 25. öhtu tütar. Nii see elu läheb.

26. oktoobril. Täna on jälle midagi kirjutada. Käisin hauda tegemas. Miili veike tütar elas ühe päeva ja suri ära. Kahju on mudugi ja seda rohkem isal ja emal, aga ta on veike, see unub ikke ennem kui suur. Nii on see ilmaelu, surmast ei pääse meie keski. Ehk küll vaevleme ja mässame siin ilmas, aga lõpuks on ikke surm.

²² Vt. 1932. a. 11. septembri Edasist nr. 201 sõjavastase kongressi manifesti – "Ainult kogu ilma töörahva ja eksploateeritavate väljaastumine võib imperialistlist sõda ära hoida" ja 14. oktoobri, nr. 226 kaanelugu "Rahvusvahelisest seisukorrast ja Kommunistlise Internatsionaali seksioonide ülesannetest". Käsitleti teemasid nagu "kapitalismi stabilisatsiooni lõpp ja NSV Liidu kasv" ning "Uue maailmasõja hädaoht".

²³ *otsered* < *očered* – vene k. 'järjekord'.

²⁴ Vt. Edasi 08.07.1932, nr. 150 juhtkirja "Kaks nõukogude kaubaringkäigu vormi", milles valgustati "kolhoosilise kaupluse" ja kooperatiivsete iseseisvate kokkuvõtte vastastikuseid mõjusid: "Kolhooside, kolhoosnikkude ja töötavate üksikmajapidajate kaubandus peab sündima nende hindade alusel, mis turgudel vabalt tekivad. Kooperaatsiooni ülesandeks on püüda, et need hinnad madalal püsiksid. Ta ei tohi mingil moel kaasa aidata nende hindade üleskrüvimisele. Esinedes organiseerimatu suurülesostjana turul – aitab kooperatsioon hindasid tõsta. Kui ta aga esineb organiseeritud iseseisva ülesostjana kaugemates sisemaa kohtades ja sarnasel teel toob kaubavahetusesse uusi lisakaupade hulka, siis aitab ta väga palju kaasa hindade alandamisele ka kolhoosilistel turgudel."

8. novembril. Eila oli oktoobripüha, aeti punasesse voori, käisin ka. Öhtupoolik sai vin-ditunud, vana äiapapa on nüüd siin. Tänane päev anti ka pühaks. See läks omal kodukor-ralduseks ära. Sain tänavu jälle preemiat, olen ikka udarnik siinamaale. Nüüd peale oktoobripühasi tuleb kõva kartulivõtmine, kartulid on suurem jagu võtmata. Kukurused on juba enamasti puhtad. Mudu elu on tuim, mingsugust edu elamiseks ega püüet ei ole, igaüks elab tänaseks. Vanasti inimene kujutas elu juba aastate peale ette. Headust midagi ei ole. Olen alles haiglane, saab näha, kudas elu läheb.

14. novembril. Täna sajab lund, õhuke kord on lund maas. Kange külm tuul on väljas ja sajab. Saab näha, kui palju ta sajab. Päril hull kohe, kartulid on võtmata suurem jagu. Saab näha, mis nii saab, pistetasse mõni pogr-isse. Sagotovat²⁵ on veel palju täita, ja veel hullem, inimestele on ka alles jagamata, jää-me kõik nälga. Kukurused saime juba kätte, saime 70 rubla.

20. novembril. Täna on puhkepä. Nüüd on jälle puhkepäevad vanas roobastes, vana puhkepä on käsil. Küll olid viie, kuue, küm-

nepäevikud, aga vana oli ikke kõige ette. Ehk seda puhkepäeva palju ei anta. Ei tea, mis tänagi tegema pannasse, ehk küll 6,5 kraadi on külma. Eila sadas lund natuke ja läks ilm kole külmaks. Asi on päris hull. Kartulid on veel kole palju võtta, kontraktatsija täitmata. Omale ei lubata ka enne jaotada kui on valit-suse normid täidetud, saab näha, kas jääme päris nälga. Hull on see asi küll, enam millagi ei saa õigel ajal töösi tehtud. Et küll ühisuses pidi jõud olema. Aga näitab välja, et midagi headust ei ole.

4. detsembril. Ilmad on ilusad ja külmad, 3 ja 4 kraadi on külma iga hommiku. 2. detsemb-ril võtsime veel kartulid, maa oli mäeservadest nii kõva, et ei saand enam kätte. Küll panime 2 paari hobusi ette, ajasime pluugad puruks ja jättsimegi katki selle võtmise. Meie prigadas on veel võtta 4 hektari ümber, III prigadas hek-tari ümber. Küll mobiliseeriti Punaselagedalt ja Slantsi pealt inimeisi, aga nii palju oli võtta, et ei jõudnud. Eila 3. detsembril oli kolkosi aparadi puhastus. Küll anti ametnikudelle pä-he, et tööd on lohakille, külm on võtt j. n. e. Olid puhastuse all pravlenja kõik savedusid²⁶, prigadirid, revisjonnoï kom. Täna 4. detsembri

²⁵ Vt. Edasi 28.09.1932, nr. 214 juhtkirja – “Lihaprobleemi lahendamise teel”: “Otsustavalt võideldes parempool-sete oportunistlike katsetega kõrvale põigelda liha kokkuostuplaani täitmisest peavad partei organisatsioonid jätkama nõrgendamatu võitlust “pahempoolse” kariloomade sundusliku ühiskondlustamise praktika vastu, mis takistab lihaprobleemi lahendamist.” Vt. Edasi 03.11.1932, nr. 242 juhtkirja – “Laiendada kolhoosilist kauplust”: “Vilja kokkuostu plaan on, võrreldes 1931. a., k.a. vähendatud 164 milj. puuda võrra, liha kokkuostu plaan aga poole võrra. Sellega on vabastatud suured kaupade ressursid, mis võivad ja peavad turule tulema.” Artiklis mainiti juhtumeid, kus turule viidi kaup, mis olid määratud riigi kokkuostuplaanide täitmiseks. Üht sellist näidet teises eesti külas mainiti 23.11.1932 lehes nr. 256: “Sulevi kolhoosi esimese brigaadi brigadiir E. Kangur teostab brigaadis kulaklist poliitikat. Ta räägib avalikult, et kolhoosil olevat palju parem müüa põllu- ja aiasaaduseid turul kalli hinna eest, kui riigile.” (Sulevi noor. Kulakute käsik kolhoosist välja.)

²⁶ savedusi < zavedujuščij – vene k. ‘juhataja’.

²⁷ Vaatamata kergendustele jäid plaanid täitmata ja taas oli vaja vaenlasi paljastada ning karistada. Ajalehes Edasi ilmus palju temaatilisi artikleid, nt. 04.12.1932, nr. 265 juhtkiri “Kõvemini lüüa parempoolsete oportunistide pihta”: “Iga küla parteiorganisatsiooni, iga üksiku parteilase ja komnoore, iga kolhoosi juhatuse ja külanõukogu töö saavad paregu oma tõelise hinnangu kokkuostude läbiviimises. [– – –] Kuhu viib niisugune parempoolse oportunisti praktika – kokkuostude allahindamine, kulakute hellitamine ja kolhoosi hulkade organiseerimise suute puudus, – seda näitab kõige selgemalt Punase Struugi rajooni õppetund.” Vt. ka J. Lusti artiklit “Oportunistlike isevool juhtimises lõhub Esto-Haginski kolhoosi tööd” (Edasi 06.12.1932, nr. 267) ja Okase artiklit “Teha lõpp klassivaenlase ja tema agentide lõhkumistööle kolhoosides. Miks ei istu “Kiire” lõhkujad süüpingil?” (Edasi 15.12.1932, nr. 274) ning 18. detsembrist: “Kõvemini lüüa kokkuostu saboteerijate – kulakute ja nende agentide – oportunistide pihta. Kamsovos tahetakse võõra kelgu peal liugu lasta” (Edasi 18.12.1932, nr. 277).

²⁸ Vt. 11.12.1932 Edasi juhtkiri “Otsustavale võitlusele kulakluse jäänustega ja ta agentuuriga”. Artiklis kirjutati, et pärast lauskollektiviseerimise põhijoontes lõpule viimist peamistes teravilja- ja tooraineterajoonides on kulakluse jäänused asunud kolhooside lõhkumisele seestpoolt. Kulaklised elemendid olla pugenud kolhoosi aparati, hakates arvepidajateks, laohoidjateks jne., ja isegi parteirakukesse. (Edasi 11.12.1932, nr. 271)

Endine postimaja
Adleris.
Foto: M. Mikkor, 2000

õhtu antasse siis aru kellegi süüdlaselle, mis mõistetasse.²⁷ Küll oli hea, et mina selle korra kuskil ametis ei olnud.²⁸ Mu elu on endine, elame vana moodi, oleme kaunis tervise juures selle korra. Alma papa ja mamma läksid Adleri ametisse, nii kõik see elu läheb. Nüüd on kartuli valitsemine, maad on hunnikuid täis.

10. detsembril. Elu lendab edasi, see aasta on jällegi varsti otsas. Ilmad on ilusad ja soojad. Kartule võtmine ja rukki tegemine läheb alles täies hoos, hektari 3 on veel võtta. Rühma ja rühma iga päev päeva kõrva, ei puhkepäeva ega mingit püha, mis ennem palju oli. Inimene tülpib viimati, et tal mingit huvi ei ole edasi püüdagi. Tihtipeale tuleb mõte, et mikspärast inimene elab ja mis kasu on tast. Alalõpmata üks ori, mis saab oma lühikesest elust. Vanasti oli siiski teistmoodi, sa tegid millal sa tahtsid, olid sul oma puhkepäevad ja pühad. Lõbutseid ja olid rõõmus. Aga nüüd ei ole kellegil mingit lusti, ei ole sul süüa ega juua õieti. Elu võib ütelda kaunis vilets.

24. detsembril. Võtan jälle tüki aja kohta oma raamatu kätte. Täna peaks esimene jõulupüha olema. Tuletame vana assa meelde, mudugi siis oli lõbu laialt, sai süüa ja juua,

mis süda igatses. Ega meie nüüdki küll söömata põle olnud. Meil on tublisti tööpäivi, siis sai ka kraami.²⁹ Aga esta ta endise assa kõrvast ole vilets, kus kõik küllalt käes olivad. Ilmad olivad siamaale ilusad ja ilma lumeta, kuid siiski jäi ½ hektarit kartuli võtmata, maa külmetas nii ära, et enam kätte ei saand. Võtsime kartuli 16. detsembril. Mina käisin nüüd kuus päeva [– – –] saeveskisse pakka vedamas.

(järgneb)

Marika Mikkor

(1963)

Lõpetanud Tartu ülikooli ajaloo osakonna etnoloogina. Magister kirjandusteaduse alal. Eesti Põllumajandusmuuseumi vanemteadur. Varasemateks uurimisteemadeks eestlaste, isurite ja ersade perekonnakombestik ning Kaukaasia eestlaste identiteet, praeguseks uurimisteemaks elu-olu ja töökorraldus ühismajandites.

²⁹ Töötasu arvestati nn. töötuspäevades, pidades silmas tööks kulunud aega ja energiat, aga ka vajalikkust ja keerukust. Töötuspäevade alusel jagati kolhoosnikele palka nii rahas kui produktides. Vt. "Töötuspäevadest. NSV Liidu põllutöö rahvakomissari sm. J. A. Jakovlevi aruanne NSV Liidu kesktäidesaatekomitee 3. istungjärgul. Kolhooside kindlustamisest IV" (Edasi 10.02.1933, nr. 33).